Elita rurală din R.S.S. Moldovenească: limbă, identitate, protagonişti

Alexandra ŞAROV

I. Elita rurală în Republica Moldova. Încercări de definire. Încercările noastre de a defini elita rurală sunt determinate de necesitatea evidenţierii acestui grup social într-o societate dihotomizată în *conducători* şi *conduşi*. Pornim de la ideea că lumea rurală este o lume deosebită de cea orăşenească prin caracterul ei etnic mai omogen, prin formele ei mai tradiţionale. Funcţionari, medici, învăţători, economişti, preoţi, antreprenori, o parte a ţăranilor cu autoritate formează elita satului. Ei sunt, de fapt, temelia şi sufletul satului, sunt cei care îi dau permanent sensul, îi evaluează schimbările. Elita rurală constituie nucleul comunităţii, un model pentru ceilalţi. Având, în majoritatea cazurilor, dar nu şi obligatoriu, studii universitare şi un nivel cultural mai avansat (în comparaţie cu ceilalţi), elita rurală este/ar trebui să fie cea mai sensibilă la schimbările social-politice din societate. Satul, chiar şi la nivel de elite, este departe de a fi unitar şi omogen. În mediul rural păturile sociale sunt puţine şi uşor de distins: de o parte se plasează „fruntea satului" sau, cum o definim în acest studiu – elita rurală, de cealaltă parte sunt ţăranii de rând. Criteriile de selectare a elitei rurale în studiul nostru sunt axate atât pe factori psihologici, cât şi pe factori sociali: prestigiu personal, care presupune respectul de care se bucură un individ în cadrul societăţii, influenţa lui asupra acesteia, autoritate, poziţie socială etc. De regulă, prestigiul, ca factor subiectiv, este determinat de profesie, ocupaţie şi de modul de viaţă, cu norme şi valori individuale. Elitei rurale nu i se atribuie titulatura de elită în baza unor diplome sau certificate de studii universitare. Mult mai important pare a fi modul său de viaţă, concepţiile, gradul de influenţă asupra celorlalţi membri ai comunităţii. Elita se formează, „creşte" şi se dezvoltă treptat, într-o perioadă îndelungată, în care trebuie să demonstreze (chiar şi involuntar) calităţile care îi acordă acest statut. În aşa mod, un simplu ţăran, cu autoritate în sat, cu o clarviziune şi o orientare deosebită în amalgama evenimentelor politice şi social-economice din ţară, este desemnat de consăteni fără echivoc drept un reprezentant al elitei. Nimeni nu poate, ideal vorbind, să-şi atribuie individual calificativul de membru al elitei, acest lucru rămânând la latitudinea comunităţii. Am încercat să ne desprindem de schema clasică de definire a elitei, dar am păstrat noţiunea de *elită* pentru a reliefa caracteristicile deosebite ale acestui grup social.

Oricare ar fi calităţile elitei, ea nu-şi atribuie singură această titulatură şi nu o moşteneşte. Nimeni nu se poate autoproclama elită. Ca să faci parte din elită, trebuie să fii *recunoscut* ca atare şi să demonstrezi această calitate încontinuu.

Prezentul studiu a fost realizat în baza izvoarelor scrise (monografii, memorii, materiale de arhivă etc.) şi a *interviurilor* luate de la reprezentanţi ai elitei rurale din diferite sate mono- şi multilingve din Republica Moldova. Interviurile au fost realizate în anii 2003-2006, în cadrul proiectului *Sprache und Identität in Situationen der Mehrsprachigkeit. Sprachliche Individuation in multiethnischen Regionen Osteuropas*,

BDD-V2385 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:02 UTC)

printre metodele de cercetare fiind utilizate biografiile lingvistice[1]. Persoanele intervievate alcătuiesc un grup neomogen, sunt selectate după vârstă, categorie socială, naţionalitate, origine etnică etc. Interviurile au fost realizate cu persoane de 35-85 de ani, adică atât cu generaţia mai în vârstă, care şi-a făcut studiile înainte de război, „la români", prin intermediul limbii române, cât şi cu generaţia formată în perioada sovietică prin intermediul limbii ruse şi al „limbii moldoveneşti".

II. Homo sovieticus. Pe parcursul a jumătate de secol de existenţă a puterii sovietice pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti, acest regim a atras în procesele politice şi ideologice trei generaţii de locuitori ai regiunii. Dacă prima din aceste generaţii, care avea dubii faţă de regimul sovietic, a fost supusă terorii şi schimbării forţate a convingerilor, următoarele două au devenit obiectul formării a *homo sovieticus*. În această direcţie a fost îndreptată întreaga activitate a sistemului politic şi economic al R.S.S.M., cu susţinerea puterii centrale a U.R.S.S. Erau promovate intens tezele doctrinare cu privire la construcţia socialismului, lichidarea deosebirilor dintre sat şi oraş, crearea omului nou – omul sovietic, educat în baza principiilor internaţionalismului socialist. Se vehicula intens teza despre construcţia unei noi comunităţi – poporul sovietic, care în esenţă nu era altceva decât o tentativă de lichidare a specificului naţional al populaţiei indigene din republică.

Formarea omului de tip *homo sovieticus* urmărea şi scopul de a justifica prin acţiuni concrete constituirea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldoveneşti şi de a „moldoveniza" populaţia băştinaşă. Pentru atingerea acestui scop s-au utilizat diverse mijloace, printre care: se aduceau argumente privitor la rădăcinile istorice ale basarabenilor ca fiind diferite de cele ale poporului român şi se afirma teza conform căreia există două popoare, două culturi şi două limbi distincte. Stereotipul *homo sovieticus* era un aliaj cu vădite disponibilităţi morale pentru limba şi cultura rusă în detrimentul celei materne.

---

[1] Werlen, Iwar, *Sprachbiographien von Ausländern der zweiten Generation. Arbeitsbericht zu einem soziolinguistischen Projekt*, Arbeitspapiere 20 a, b, Universität Berlin, Institut für Sprachwissenschaft, Bern, 1986; Fix, Ulla, *Sprachbiographien. Sprache und Sprachgebrauch vor und nach der Wende von 1989 im Erinnern und Erleben von Zeitzeugen aus der DDR. Inhalte und Analyse narrativ-diskursiver Interviews. Mit Dagmar Barth, unter Mitarbeit von Franziska Beyer*, Frankfurt am Main. Berlin. Bern; Franceschini, Rita, *Sprachbiographien randständiger Sprecher*, in Franceschini (Hrsg), *Biographie und Interkulturalität: Diskurs und Lebenspraxis,* Tübingen 2001, p. 111-125; Nekvapil, Jurie, *Sprachbiographien und Analyse der Sprachsituationen: Zur Situation der Deutschen in der Tschechischen Republik*, în Franceschini, Rita/Miecznikowski, Johanna (eds.), *Leben mit mehreren Sprachen. Vivre aves plusiers langues. Sprachbiographien. Biographies langagières*, Bern etc. Peter Lang, 2004, 147-172; Tophinke, Doris, *Lebensgeschichte und Sprache. Zum Konzept der Sprachbiografie aus linguistischer Sicht*, în „Bulletin suisse linguistique appliquée", 2002, nr. 76, p. 1-14; Meng, Katharina, *Russlanddeutsche Spracfiografien. Untersuchungen zur sprachlichen Integration von Aussiedlerfamilien*, Tübingen, Verlag Narr, 2001; Treichel Bärbel, *Identitätsarbeit, Sprachbiographien und Mehrsprachigkeit,* Frankfurt am Main, 2004.
O definiţie provizorie a acestui termen, care ne este apropiată, a fost dată în timpul lansării, la 20 octombrie 2003, la Chişinău, a proiectului *Sprache und Identität in Situationen der Mehrsprachigkeit. Sprachliche Individuation in multiethnischen Regionen Osteuropa.* În comunicarea sa întitulată *Limbă şi identitate – câteva repere teoretice conceptuale* profesorul Klaus Bochmann remarcă: „Biografia lingvistică este ansamblul experienţelor cristalizate în amintiri, impresii şi judecăţi, pe care persoana respectivă le-a câştigat şi adunat în legătură cu cunoaşterea şi practicarea unei/unor limbi de-a lungul vieţii sale. Filtrate prin memoria şi reflexiunea subiectului, îmbinate cu tradiţiile relatate şi confruntate cu povestirile majore istorice, ele formează identitatea lingvistică a individului. Biografia lingvistică este o parte integră a biografiei generale, în care aspectul lingvistic poate ocupa o poziţie fie centrală, fie marginală".

BDD-V2385 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:02 UTC)

III. Elita naţională. O particularitate a dezvoltării social-economice şi spirituale a regiunii în perioada sovietică a fost că republica rămăsese practic fără de elită naţională. Politica ostilă promovată de organele de partid faţă de elitele naţionale este recunoscută astăzi de înşişi promotorii acesteia. Sunt sugestive în acest sens mărturiile fostului prim-secretar al Partidului Comunist al Moldovei în perioada anilor 1960-1980, Ivan Bodiul, despre componenţa naţională a elitei din RSSM:

> Pe timpuri nu a existat practica de a înainta la funcţiile de conducere cadrele locale. Peste 20 de ani de la eliberarea Basarabiei şi formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti, în funcţia de ministru şi mai sus nu a fost promovat nici un basarabean [...] Funcţiile ministeriale şi alte mari posturi în stat erau deţinute de persoane invitate din alte regiuni ale Uniunii Sovietice, în special din regiunile Federaţiei Ruse. Ei erau cărturari, cinstiţi şi educaţi, însă nu cunoşteau limba şi nu puteau discuta normal cu populaţia. De la ei nimeni nu cerea cunoaşterea trecutului istoric al băştinaşilor, a tradiţiilor şi obiceiurilor [...]. Aceste şi alte lacune în cunoştinţe şi lipsa de experienţă serioasă în Moldova se răsfrângeau negativ asupra conducerii ramurilor economiei: se comiteau greşeli în planificare, organizarea producţiei, în dezvoltarea economiei şi rezolvarea problemelor sociale. Erorile în rezolvarea problemei cadrelor influenţau negativ şi relaţiile interetnice în republică. Societatea era profund nemulţumită de faptul că, la funcţiile de conducere într-o republică naţională, băştinaşii rămâneau în minoritate[2].

Aceste mărturii ale unuia dintre liderii de vază ai comuniştilor moldoveni sunt confirmate de multiple alte documente din această perioadă. Într-o scrisoare a reprezentanţilor intelectualităţii basarabene adresată conducerii de partid a Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti, printre altele, se scria următoarele:

> Se poate constata că şi acum, după 16 ani (de la anexarea Basarabiei – *n.n.*), nu numai în organizaţiile de partid şi de stat ale Moldovei, dar şi în cele profesionale, în toate ministerele şi instituţiile, comitetele de partid şi executivele raionale, justiţie etc., în funcţiile de conducere lipsesc cu desăvârşire cadre băştinaşe de basarabeni [...]. Locuitorii Moldovei de pe malul drept al Nistrului (Basarabia) sunt priviţi ca „incapabili", ca nişte persoane care nu merită încredere din punct de vedere politic.[3]

IV. Etapele principale de lichidare a vechii elite. În procesul de distrugere a elitei naţionale de către autorităţile sovietice putem evidenţia câteva etape distinctive. O mare parte a elitei basarabene a fost dusă de valurile *represiunilor staliniste.* Încă din primele zile de după 28 iunie 1940 au fost arestaţi nu numai acei care au făcut politică în diferite partide sau au deţinut funcţii în administraţia românească, dar şi alte persoane ,care puteau fi trecute în categoria „duşmanilor de clasă". Astfel, un număr important de reprezentanţi ai elitei basarabene, care nu au reuşit sau nu au dorit să se refugieze, au resimţit din plin ostilitatea noii puteri. Pentru autorităţile sovietice unul dintre obiectivele imediate în Basarabia a fost înlăturarea focarelor de „propagandă anti-

[2] *I. Bodiul despre componenţa naţională a elitei politice din RSSM,* în Stăvilă V., *Evoluţia componenţei naţionale a elitei politico-economice a RSSM,* în „Revista de istorie a Moldovei", 1996, nr. 4, p. 35.
[3] *Din scrisoarea unui grup de basarabeni (Em Bucov, A. Lupan, A. Rusu ş.a.) adresată conducerii RSSM,* în Stăvilă V., *Evoluţia componenţei naţionale a elitei politico-economice a RSSM,* în „Revista de Istorie a Moldovei", 1996, nr. 4, p. 35-36.

BDD-V2385 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:02 UTC)

sovietică" şi de „agitaţie naţionalistă". Printre cei care au suferit represalii se numărau, în primul rând, persoanele care făceau parte din elita societăţii şi care, după părerea autorităţilor, puteau forma nucleul de rezistenţă faţă de noul regim.

> **Claudia**: În anu patruzeci, când o venit sovieticii, ne-au luat <absolut totu> [secvenţă rostită cu furie]: şî casă, şî am fost daţi afară din casă. Tăticu murise în anu patruzeci, la dou-ş-şapte august. S-a stins cu zile, pentru că, nopţi la rând, aştepta din clipă-n-clipî să vină după dânsul să-l arestezi. Lângă pat avea pregătită din timp o + valiză mică cu lingerie şi ciorapi di lână [plânge]. Dumnezeu s-o îndurat şî i-o venit în ajutor – l-o scăpat di Siberia. Tata fusese ales <de două ori> [secvenţă rostită mai accentuat] în Senatul României. Era de profesie jurist, cu studii făcute la Varşovia şi mare proprietar di pământ. După reforma agrară din optsprezăci avea în posesii o sută di hectare. Cu alte cuvinte, în anul patruzăci a fost trecut în < tagma „moşierilor"> [secvenţă rostită ironic]. Ordinul di arestare era, dar n-au îndrăznit să-l arestezî. Era paralizat. Însî casa şî pământu au fost naţionalizate. În patru-ş-unu, la treisprezece iunie am fost deportată, încă şi bunica trăia, era de optzeci-ş-trei de ani, o luase sî pi bunica, adică mămica, bunică şî eu, cea mai mică[4].

Prima categorie a „noii" elite, prin intermediul căreia trebuia să se desfăşoare procesul de ideologizare a maselor, erau învăţătorii formaţi în ideologia comunistă în instituţiile superioare de învăţământ, instituţii care nici pe departe nu erau „pepiniere de cadre naţionale", după cum se afirma la conferinţele şi congresele de partid. Cadrele pedagogice „vechi" rămase la sate erau considerate suspecte şi erau învinuite de loialitate şi simpatie pentru România, motiv plauzibil pentru concedierea acestora. În schimbul lor erau aduse cadre didactice din Rusia, care, desigur, nu ştiau limba, nu cunoşteau istoria şi cultura autohtonă.

Revenind la situaţia din Basarabia de după 28 iunie 1940, ar trebui reţinut faptul că vidul creat de refugierea sau de arestarea elitei interbelice a fost umplut prin aşezarea în poziţiile-cheie a unor persoane cu o pregătire deseori discutabilă, originare din fosta RASSM sau din rândul localnicilor care dădeau dovadă de *loialitate*. Deşi regimul a avut rezerve faţă de intelectualii şcoliţi în România, în Rusia ţaristă sau în alte „ţări burgheze", totuşi, imediat după preluarea puterii, noile autorităţi au acceptat serviciul unor personalităţi importante care se bucurau de popularitate. În asemenea condiţii, o parte a elitei basarabene de „formaţiune veche" a intrat în serviciul noilor autorităţi.

> Noua putere pusese ochi răi pe tata, pentru că a fost consilier comunal şi deţinea funcţia de staroste al bisericii din sat. Ba chiar nimerise în lista nenoriciţilor ce urmau a fi ridicaţi şi duşi tocmai în fundul Siberiei. A scăpat ca prin urechile acului. Multă vrajbă au semănat printre săteni complicii lui Stalin. Îi era teamă omului să spună o vorbă mai îndrăzneaţă sau, Doamne fereşte, să se întreţină cu cineva din familia celor deportaţi. A ţinut marea nebunie a ostilităţilor până în anul 1950, când, odată cu organizarea colhozurilor, autorităţile şi-au mai potolit din răfuiala cu oamenii cinstiţi şi gospodari. A trebuit să se scurgă mult timp ca

[4] Interviu cu Claudia E., realizat la 12 august 2004 în localitatea Volintiri, raionul Ştefan-Vodă.

BDD-V2385 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:02 UTC)

să dispară obida şi ura, ca oamenii să revină la relaţiile de rudenie şi prietenie atât de fireşti satului nostru de alte vremuri![5].

Politica de promovare a unor reprezentanţi ai populaţiei băştinaşe la posturi înalte, în această perioadă, nu se explică prin apariţia unui sentiment de respect şi recunoaştere a meritelor personale ale acestora. Obiectivul ascuns al acestei practici consta în punerea în aplicare a unui plan prestabilit de moldovenizare a populaţiei –aceasta fiind una din multiplele etape de realizare a unui deziderat major al autorităţilor sovietice. Pregătirea unei elite naţionale în matriţa comunistă şi „invadarea" satelor moldoveneşti cu activişti comunişti aveau ca scop inocularea ideologiei comuniste despre limbă şi originile ei. Se promova ideea unei limbi moldoveneşti, distincte de limba română, şi se modela, în baza acestui postulat, existenţa unei identităţi naţionale moldoveneşti. Perspectiva dezvoltării unei limbi moldoveneşti, „nealterată" de elementele limbii române, în care cuvintele literare erau inventate sau erau lexeme parţial traduse din limba rusă, concorda cu ideea conform căreia limba trebuie să fie înţeleasă de popor, iar cartea trebuie să coboare la nivelul omului simplu şi nu invers. În asemenea situaţie, elita rurală trebuia să joace rolul de mesager al propagandei comuniste.

Sunt relevante, în acest context, amintirile lui Emanoil Timofei Beregoi, pensionar din satul Rezeni, raionul Ialoveni, despre politica de cadre promovată de autorităţi faţă de elita satului în diferite perioade istorice. Reprezentanţilor vechii elite, care erau etichetaţi ca *trădători* şi *duşmani ai poporului,* li se opunea, în numele unui discurs politic voluntarist, noua elită, formată fie din *„şantişti"*[6], fie din persoane *loiale* noului regim, care au început să se adapteze la noile condiţii:

1) Până în '40 satul era condus de primăria comunală. Precum spuneam, în anul 1937, în toată România Mare era la putere partidul liberal. La noi primar era Grigore Bivol, care se trăgea din viţă veche de buni gospodari. Ţinea mult la sat. Încă prin 1934 i-a scris lui Ion Inculeţ la Bucureşti o scrisoare, în care i-a spus de toate nevoile satului. Chiar în acelaşi an a început construcţia celor patru clădiri şi a camerei agricole.

2) La 28 iunie, când au venit sovieticii şi au creat sovietul sătesc, a fost adus în calitate de preşedinte un oarecare Mihail Cherlac, care era băştinaş din Transnistria, din Grigoriopol. Era rău al dracului. Purta ură tuturor gopodarilor de frunte din sat. El a şi organizat, ca o fiară, în iunie 1941, chiar în zilele când sovieticii se retrăgeau, împuşcarea celor zece suflete nevinovate din satul nostru şi din Lipoveni.

3) La a doua venire, în august 1944, sovieticii au fost mai şmecheri. Nu şi-au adus omul lor ca să-l pună la conducerea sovietului sătesc. Au numit oameni din sat. Pe aceştia să cadă toată ura sătenilor pentru fărădelegile făcute la comanda lor. Aşa era politica lui Stalin[7].

---

[5] *O seamă de amintiri auzite şi înscrise de la veteranii satului*. Interviu cu Emanoil Timofei Beregoi, realizat de Constantin Mardare, în *Răzeni. Vatra veşniciei. Carte de familie de neam răzenean (1484-2003)*, Chişinău, 2003, p. 183.

[6] Termen utilizat în cazul persoanelor venite din Transnistria, care se bucurau de o mai mare încredere din partea autorităţilor sovietice. Nu întâmplător, în acele timpuri era foarte populară expresia: „Dacî vrei sî şii ministru, trebu sî şii di pisti Nistru".

[7] *O seamă de amintiri auzite şi înscrise de la veteranii satului*. Interviu cu Emanoil Timofei Beregoi realizat de Constantin Mardare, în *Răzeni. Vatra veşniciei. Carte de familie de neam răzenean (1484-2003)*, Chişinău, 2003, p. 185-186.

BDD-V2385 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:02 UTC)

V. Crearea noii elite. În condiţiile lipsei aproape totale a unei elite naţionale, organele de partid şi de stat, în anii postbelici, au asigurat afluenţa în Moldova a unui număr mare de specialişti din afara republicii, din alte regiuni ale Uniunii Sovietice. Dezvoltarea intensivă a economiei, inclusiv a unor ramuri netradiţionale, cum ar fi construcţia de maşini, industria de prelucrare a metalelor etc., afluenţa de specialişti calificaţi, şi, apoi, a multor cadre necalificate, au complicat enorm problemele sociale în oraşe şi în localităţile de tip orăşenesc, au creat o situaţie nefavorabilă pentru populaţia băştinaşă. În majoritatea cazurilor, orice încercare de ascensiune profesională era blocată sub pretextul „originii nesănătoase" sau, în cel mai bun caz, avea loc sub supravegherea organelor abilitate. În Basarabia a fost aplicat principiul folosit de către bolşevici în URSS după 1917 („izolirovati, no sohraniti" – *de izolat, dar de păstrat*), a cărui esenţă consta în marginalizarea vechii elite şi înlocuirea ei cu alta nouă, modelată şi verificată în laboratoarele comuniste de formare a cadrelor.

Ca rezultat al transferului unui număr mare de specialişti din afara republicii, începând cu a doua jumătate a anilor 40, în RSSM s-a constituit un aparat de funcţionari străin populaţiei băştinaşe, în care ponderea socială a naţionalilor era infim de mică:

> **Alexandra:** Cine erau persoanele care începeau asemenea acţiuni: oameni de la sat sau de la oraş, tineri sau mai în vârstă, intelectuali sau ţărani?
>
> **Vasile:** Da eu, dacă m-aţi înţelege drept, erau nişti oameni proşti, cari ++ erau ruşi, cari majoritatea erau din <тюрьма> [închisorile] Rusiei şî lor li si dădé drumu din <тюрьма> da n-aveu dreptu să şadî în Rusia, mai ales în oraşele mari ale Rusiei şî erau îndreptaţi în Moldova ca să sî hrăniască. Da Moldova cu braţele deschise îi primé pi tăţi. Încă în privinţa asta: dacă viné o rusoaică ori un rus, rusofon, şî s-aşeza, măcar cî era debil mă scuzaţi, apu în rând la <квартиры> [apartament] ori la grădiniţă copilu ++ erau primii. Ni se spuné, că voi puteţi copilu să-l duceţi la neamuri, şî să trăiţi la <квартирэ> copilu – la buneii, da ii unde să se ducă? Pi moldoveni – aşa, în cămin, în cămin. Da rusului, dacă viné o mamă < одиночка >, mă scuzaţi, dacă aţi înţeles ci-am avut în vedere şî zîcé cî <я – одиночка> [mamă-solitară] şî cu copilu şî-l aduci la <райком> [comitetul raional] şî na, copilu: apu trebu di dat <квартири>, d-apu cum, unde-a-trăi cu copilu? Da voi mai staţi în rînd. Aşa şî cu mini-o fost şî când eu i-am spus la Dubăsari nu cî sî mă laud, da aşa am fost, puteţi sî-ntrebaţi, da eram şî la policlinică, şî la spital şî pisti tăt, c-am ajuns la <высшая категория> [categorie superioară] la otolaringolog, esti ceva, şî-n Moscova am trecut di trii ori <усовершенствование> [perfecţionare] şî profesorii tot oleacă m-o recomandat şî la Harikov am fost jumati di an. Oleacî aşa, parcă nu eram prost. Amu di-amu dacă eşti bătrân nu trebuieşti nimănui. Di-atâta folosiţi-vă di viaţă atâta cît încă trebuieşti cuiva, cî tare-i rău cînd nu trebuieşti nimănui. La ruşi li da partidul <вне очереди> [fără rând] da tu trăieşti la <квартиры> [gazdă], dacă-i găsî-o undeva[8].

Un alt segment al elitei basarabene *a căzut* în luptele celui de-al doilea război mondial. O a treia parte, peste 10 000 de persoane*, s-a refugiat* în România sau în alte state din Europa. Represiunile sovietice, însă, nu i-au ocolit nici pe cei care au fost nevoiţi să se refugieze. Mulţi reprezentanţi ai elitei basarabene aflaţi în refugiu în România aveau să

[8] Interviu cu Vasilie A., realizat la 16 august 2005, în localitatea Dubăsari. În paranteze pătrate este dată traducerea din limba rusă în limba română a cuvintelor utilizate de intervievat.

BDD-V2385 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:02 UTC)

fie identificaţi după ocuparea acestei ţări de către trupele sovietice şi trimişi în Siberia împreună cu familiile sau încarceraţi alături de figuri reprezentative ale elitei româneşti[9].

În acest fel, deja în primii ani postbelici, Basarabia *a rămas practic fără de elită,* care ar fi stat la baza transformărilor economice şi culturale. Neîncrederea autorităţilor sovietice faţă de localnici se explica, într-o oarecare măsură, prin faptul că în Basarabia predomina populaţia rurală, constituită preponderent din vorbitori de limbă română, care nu cunoşteau limba rusă. Pe de altă parte, ţărănimea înstărită (sau elita economică rurală) a fost percepută ca bastion al „regimului burghez românesc" şi promotoare a politicii anti-sovietice la sate. Acestei pături sociale îi vor fi atribuite de la bun început epitetele de „lipitori", „vampiri", „duşmani de clasă", care trebuiau integraţi în noua ordine, inclusiv sau mai ales prin recurgerea la măsuri dintre cele mai severe[10]. Lupta cu ţărănimea înstărită de la sat[11] a devenit unul dintre obiectivele principale ale regimului sovietic. Ţăranii trebuiau ţinuţi sub control. Acest rol aveau să-l joace kolhozurile, iar *culacii* urmau să fie *lichidaţi ca clasă*[12].

> Noi am fost o familie persecutată. Am rezistat cum am putut, ca mulţi alţii. Şi familia mea a fost pe „lista culacilor". În vara anului 1949, când se făceau deportări masive, nici o noapte n-am dormit acasă. Şi am scăpat numai pentru că ne-a ajutat unul din CC, Gheorghe Zaharov, pe care mai apoi tata l-a invitat la noi acasă şi a fost la noi la vreo trei nunţi. Mult timp după aceea tata vorbea prin somn: „U menea melniţa ne parovaia, u menea melniţa rucinaia", pentru că cei ce aveau moară erau consideraţi chiaburi, iar cei cu râşniţă – nu! Se vede că tata vorbea prin somn noaptea ce zicea ziua la interogatorii[13].

Noua elită a cunoscut toate metodele folosite de propaganda timpului pentru a educa populaţia rurală. Viaţa la ţară devenea tot mai grea, iar controlul asupra individului tindea să acapareze toate sferele vieţii: spirituală (inclusiv credinţa), morală (valorile), modalităţile de distracţie. Liderii tradiţionali ai satului – intelectualii (preoţi, doctori,

---

[9] A se vedea mai detaliat în acest sens Vasile Ţepordei, *Amintiri din Gulag,* Bucureşti, 1992; C. C. Giurescu, *Amintiri,* Bucureşti, 2000; Gheorghe Ciugureanu, *Un mormânt-simbol,* în „Arhivele Sighet" (Bucureşti), vol. I, 1995.

[10] Lilia Crudu, *Observaţii cu privire la destinele elitei politice, culturale şi ştiinţifice basarabene din perioada interbelică,* în *Istorie şi societate în spaţiul est-carpatic (secolele XIII-XX). Omagiu profesorului Alexandru Zub*. Volum editat de Dumitru Ivănescu şi Marian Chelcu, Iaşi, Junimea, 2005, p. 403.

[11] În conformitate cu Hotărârea Consiliului de Miniştri al R.S.S. Moldoveneşti din 30 august 1947, gospodării chiabureşti erau considerate gospodăriile care „au folosit permanent în agricultură ori meşteşugărit muncitori sezonieri năimiţi; au folosit sistematic munca altor ţărani, sub forma de clacă, oferindu-le în schimb vite de muncă, seminţe, produse sau maşini agricole; obţineau în mod sistematic venituri de pe urma utilizării maşinilor agricole în alte gospodării contra unei plăţi în bani sau în natură; aveau sistematic venituri de la moară, oloiniţă, râşniţă şi alte întreprinderi; aveau venituri de la arendarea camuflată a pământului; aveau venituri de la cumpărarea „pe verde" a recoltelor livezilor şi viilor în scopul vânzării sau prelucrării industriale; au practicat cumpărarea în scopul revânzării, comerţului ori cămătăriei" (*Informaţie privind rezultatele identificării şi supunerii la impozitul agricol a gospodăriilor chiaburesti în 1947 în raioanele de pe malul drept al R.S.S.M).*

[12] Jorg Baberowski, *Die Kollektivierung der Landwirtschaft und der Terror gegen die Kulaken,* in Rüdiger Hohls, Iris Schröder, Hannes Siegrist (Hg*), Europa und die Europäer. Quellen und Essays zur modernen europäischen Geschichte*, Franz Steiner Verlag, 2005, p. 315-321.

[13] *Bibliologia este via în care lucrez. Interviu cu Ion Madan realizat de Valentina Găluşcă*, în „Gazeta bibliotecarului". Buletin informativ al Bibliotecii Naţionale şi al Asociaţiei Bibliotecarilor din Republica Moldova, 2005, nr. 5, p. 6.

BDD-V2385 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:02 UTC)

învăţători) – sunt înlocuiţi cu o nouă categorie: activişti, practicanţi zeloşi ai noii ideologii.

Lupta cu elita de la ţară a fost dusă şi pe calea învăţământului. Instaurarea regimului comunist după război a distrus definitiv sistemul românesc de instruire în Basarabia. Autorităţile sovietice au interzis revistele şi ziarele pedagogice, literatura didactică românească. Pentru a crea un nou model social, a fost suficient să se elimine alte modele de informaţii. „Învăţătura" marxist-leninistă, singura oferită, era coerentă, explicită, simplă, clară şi fără contradicţii.

Partidul comunist şi organele sovietice de stat au căutat să impună învăţământului şi ştiinţei, procesului de creaţie propriile principii ideologice. Elita, pentru a supravieţui în condiţiile create, a fost nevoită să-şi pună talentul şi activitatea în serviciul regimului comunist. Pentru a asigura o contaminare ideologică trainică, nu era suficientă o propagandă continuă a ideologiei marxist-leniniste, de aceea au fost impuse măsuri restrictive care aveau menirea de a distruge „cultura burgheză". Imediat după război a început procesul de „purificare a bibliotecilor" de autorii ostili comunismului. Cărţile interzise se mai păstrau doar într-un fond secret al Bibliotecii Naţionale şi trebuiau multe aprobări pentru a putea consulta vreuna dintre ele. Un fost lucrător al Bibliotecii îşi aduce aminte despre primii ani ai activităţii în această instituţie:

> După absolvire am lucrat 2 ani redactor literar la „Moldova Socialistă", iar în 1960 am venit la Bibliotecă şi mi-am găsit anume în acest domeniu vocaţia [...]. Când venisem eu la Biblioteca Naţională, care pe atunci se numea „Krupskaia", situaţia era deplorabilă. Pe multe cărţi care erau în grafie latină se punea ştampila „Ne vâdaiotsea" şi erau duse în secţia „speţhran". Mai apoi eu am căutat acele cărţi şi nu le-am găsit [...]. Pe atunci biblioteca noastră era un fel de bibliotecă regională rusească. După conţinutul ei de fonduri aproape că nu se deosebea cu nimic de biblioteca din Tambov sau Celeabinsk. Existau numai 2% de literatură în limba română .[14]

Regimul sovietic a propagat intens concepţia celor două limbi diferite: română şi moldovenească. Pentru realizarea acestei concepţii a fost interzisă grafia latină. În manualele şcolare erau incluse cuvinte artificiale – derivate din limba rusă, fiind evitaţi termenii literari româneşti. Pentru confirmarea teoriei celor două limbi, în 1954 au fost editate la Moscova două dicţionare: unul – „rus-român" şi altul – „rus-moldovenesc". Cu toate eforturile depuse, nu s-a ajuns la rezultatele scontate. În mediul rural, spre exemplu, a vorbi moldoveneşte însemna a vorbi în grai, ţărăneşte, incult, iar cei care vorbesc limba literară vorbesc limba română.

> **Ana:** Şi nu s-a numit Transilvania sau Muntenia. S-a numit România, de atâta că noi ne tragem de la romani. De la rădăcina român. Şi nu avea să se numească altfel. Şi asta nu-i urât. Nu-i nimc rău. Suntem români şi gata. Să spunem şi noi ca Eminescu: „Suntem români şi punctum". Nu vor să înţeleagă, poate vor înţelege vreo dată. Da eu nu vreau să mor până nu voi vedea adevărul. Să văd adevărul. Să înţeleagă toţi că noi suntem români şi limba română e frumoasă. O murit o verişoară nu demult şi la mort în Truşeni o venit rusoaice din Chişinău şi vorbeau ruseşte. Şi eu le zic: „Şi, nu ştiţi limba? Iaca zic amu o să vă înveţe

[14] *Bibliologia este via în care lucrez. Interviu cu Ion Madan realizat de Valentina Găluşcă*, în „Gazeta bibliotecarului", Buletin informativ al Bibliotecii Naţionale şi al Asociaţiei Bibliotecarilor din Republica Moldova, 2005, nr. 5, p. 5.

BDD-V2385 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:02 UTC)

acuma Voronin limba moldovenească. O să vă facă şcoli şi o să vă învețe". „Da limba moldovenească vrem, da nu română". Ştiți ce dragele mele, limba moldovenească şi română este una şi aceiaşi. Limba moldovenească e țărănească, necorectă, dar română e literară şi frumoasă. De se să nu vă placă o limbă literară şi frumoasă?[15]

Chiar dacă o mare parte a elitelor a fost anihilată, fibra biologică a etniei a fost perpetuată de oamenii simpli din sate. Idei similare cu cele enunțate în interviul precedent găsim şi la medicul Vasile P., în vârstă de 76 ani din raionul Briceni.

Alexandra: Se deosebea limba pe care Dvs. o vorbiți de limba lui [a unchiului din România – *n.n.*]?

Vasile: Da, mult mai mult. A lor îi limbă <fină> [cuvânt rostit cu voce slabă], da eu iacă terminasem şî şcoala, zeci clase, în Bălți am terminat, m-am învățat la Institut. Da când am terminat zeci clasî nici nu sî pomine di limba românî.

Alexandra: Dar cum se numea limba care era vorbită?

Vasile: <Limba moldovenească> [ironic]. Şî niciun <scriitor> [apăsat], măcar că Eminescu este Eminescu şi Eliade, nu, nici un cuvânt. Noi, doamne fereşte, numa pi tăți ruşîi şî ucrainenii.

Alexandra: Dar dacă se scăpa cineva cu vorba şi pomenea de limbă română?

Vasile: <Da nu sî scăpa nime, cî nici nime nu ştié!> [cu furie]. Şî profesorul de limbă moldovnească era Basea Livovna, evreică, ea ni povisté, da nu ni spuné nică dispri scriitorii noştri de bază nici di Eminescu, nici di Creangă, nici, doamne fereşte, da numa di Cernîşevskii, Saltîcov-Şcedrin, Nekrasov, Gorkii, Maiakovskii, Dostoevskii iaca aiştea-s![16]

Pe parcursul întregii perioade de regim comunist, autoritățile au avut drept scop crearea unei identități naționale clare, lipsite de ambiguități, pe care toți membrii grupului o împărtăşesc; prin urmare, ei putând fi mobilizați oricând pentru realizarea intereselor naționale, cu toată loialitatea. De fapt, nu insuflarea unei acceptări uniforme a identității naționale este esențialul, ci ca fiecare să considere că toți au aceeaşi identitate națională. Acest mesaj a fost transmis prin intermediul elitelor. Totuşi, printre reprezentanții elitelor au existat şi excepții, persoane care nu au putut/dorit/acceptat discursul moldovenist grosolan al autorităților sovietice, ei promovând tacit valorile naționale.

Atunci când vorbim de elita rurală, apare în primul rând o asociere a acesteia cu intelectualitatea. O mare parte a elitei rurale, inclusiv reprezentanți ai intelectualității, au încercat să-şi mențină activitatea în perioada sovietică, acceptând toate implicațiile de rigoare. Un aspect aparte în interviurile cu elita rurală din acea perioadă o constituie actul intrării în partid. Pentru dl Ion E., astăzi profesor universitar, actul intrării în partid nu a însemnat un act politic, convingerile sale politice fiind diametral opuse cu „linia partidului", ci o necesitate pentru a obține o reuşită profesională, o promovare socială.

Alexandra: Adică nu ați vrut să fiți membru de partid dintr-o pornire a sufletului?

Ion: Nu, nimic. Trebuia să fii membru de partid. Şi trebuia să ai recomandări. Ei bine, recomandări acolo îți dădeu, dar erau nişte piedici pe care eu nu le cunosc, dar ştiu că fără partid nu mergeam, nu mergeam. Eu am lucrat un an în şcoală.

[15] Interviu cu Ana C., realizat la 14 august 2005, în localitatea Truşeni, raionul Străşeni.
[16] Interviu cu Vasile P., realizat la 2 august, în localitatea Grimăncăuți, raionul Briceni.

BDD-V2385 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:02 UTC)

> Acolo mi s-a propus să intru în partid. Dar n-am intrat, am refuzat. Am zis că eu nu rămân aici în sat, în şcoală. Ei spuneau, vrasăzică, să fiu membru de partid şi acolo undeva să mă promoveze. Eu am refuzat şi am venit la Chişinău. Un coleg de al meu matematician a acceptat, a fost primit în rândurile partidului, luat în raion şi a lucrat într-o secţie de propagandă şi nu ştiu şi practic tot restul vieţii până la desfiinţarea partidului. Aşa că asta. Dacă rămâneam şi eu acolo poate, dar aşa m-am refuzat, eu nu rămân în sat, a fost pretextul, eu mă duc la Chişinău că am alte intenţii în viaţa asta[17].

Interviul narativ autobiografic realizat cu dl Vasile A., locuitor din Dubăsari, o localitate aproape complet rusificată, ilustrează încă o dată teza afirmată anterior: intelectualul, în general, iar cel de la sat, în special, era impus de împrejurări să devină membru de partid şi să promoveze ideologia comunistă[18]. Şiretlicul la care a recurs intervievatul pentru a depăşi o situaţie de acest fel rămâne demn de admirat. Cu referire tot la această persoană se reliefează o problemă extrem de importantă pentru cercetarea noastră: felul de a povesti al interlocutorului şi limbajul utilizat. Întreaga conversaţie este intercalată de rusisme şi calchieri. Acest fel de vorbire este caracteristic pentru marea majoritate a locuitorilor din localităţile rusificate.

> **Vasile:** Nu făcei nimic dacî nu ştiei limba rusî şî nu erai membru di partid [accentuat].
>
> **Alexandra:** Şi membru de partid trebuia să fii?
>
> **Vasile:** Da. Da partidu era <unu> [exploziv]. Aşa cum este iaca: un drum – vrei-nu-vrei trebu pi-aici sî mergi. Eu pot sî spun, pi mine m-o chemat di câteva ori: şî-n Briceni s-întru în partid, şî-n Dubăsari [...].
>
> **Alexandra:** Şi aţi fost membru de partid?
>
> **Vasile:** Nu, eu am spus, cî eu încî <не созрел> [nu sînt copt, a nu fi la înălţimea exicenţelor], nu-nţeleg <политика партии> [politica partidului] şî vorbesc mult şî oi vorbi undeva ş-oi critica pi undeva ş-apu pi urmă [...] nu, nu vreu. Da aşa, + şi mi-ţi face?[19]

Concluzii. Abordarea reprezentărilor elitei rurale din Republica Moldova evidenţiază faptul că factorii istorici, sociali şi politici, nivelul de socializare civică au o importanţă deosebită în afirmarea lor. Deficienţele în plan identitar au o clară explicaţie în trecutul totalitar, perioadă în care s-a încercat „fabricarea" unei noi identităţi naţionale în baza conceptului de „homo sovieticus". Identitatea românească a fost astfel puternic traumatizată. Resemnarea la suportarea consecinţelor istoriei pune obstacole procesului de metamorfoză progresivă a maselor în perioada tranziţiei democratice.

[17] Interviu cu Ion E., realizat la 26 iulie 2005, în comuna Bubuieci.

[18] Pentru realizarea acestui obiectiv au fost aduse numeroase cadre de partid şi sovietice, prin intermediul cărora Moscova promova politica comunistă în Moldova. Numai în 1944-1946, în regiune au sosit peste 22000 de lucrători de partid şi de stat.

[19] Interviu cu Vasile A., realizat la 16 august 2005, în localitatea Grimăncăuţi, raionul Briceni.

BDD-V2385 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:02 UTC)

Die moldauische Dorfelite in sowjetischer Zeit:
Geschichte, Identität, Sprache

Im fünfzigjährigen Zeitraum der sowjetisch-kommunistischen Macht in der MSSR hat das Regime drei Generationen in die politischen und ideologischen Prozesse involviert. Musste die erste Generation, die gegen das neue Regime misstrauisch war, mit Terror und erzwungener Zustimmung rechnen, so wurden die beiden nächsten zum Gegenstand des Versuchs, den so genannten *homo sovieticus* zu erschaffen. Darauf wurde die ganze Tätigkeit des politischen und wirtschaftlichen Apparats der MSSR ausgerichtet, der sich der Unterstützung durch die Zentralorgane der UdSSR erfreute.

Propagiert wurden dabei die Thesen zur Errichtung des Sozialismus, zur Abschaffung der Unterschiede zwischen Stadt und Dorf, zur Entstehung des Neuen Menschen – des *homo sovieticus*, der im Sinne der Grundsätze des sozialistischen Internationalismus erzogen werden sollte. Man sprach immer weiter von der Gründung einer neuen Gemeinschaft des sowjetischen Volks, die im Grunde nichts anderes war als ein Versuch, die nationale Spezifik der einheimischen Bevölkerung zu zerstören. *Homo sovieticus* diente also als ideologische Rechtfertigung für die konkreten Maßnahmen zur Errichtung der Autonomen Moldauischen Sozialistischen Sowjetsrepublik (bereits zu Beginn der 20er Jahre) und zur „Moldauisierung" der autochtonen Bevölkerung. Zu diesem Zweck hat man sich allerlei Mittel bedient. So hat man z. B. argumentiert, dass die historischen Wurzeln von Rumänen und Moldauern nicht dieselben seien, und dass es folglich zwei verschiedene Völker mit völlig verschiedenen Sprachen und Kulturen gebe. *Homo sovieticus* glich dabei einem ethnischen Mischling, der eindeutige Zuneigungen für die russische Sprache und Kultur zu Ungunsten der Muttersprache aufwies.

BDD-V2385 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:47:02 UTC)